

נדריים סו

שווערד

ספר בניהו בן יהוידע על נדריים דף סח/ב

שם ההוא בר בבל דסליק לארעא דישראל. י"ל למה הוצרך תלמודא להודיעינו שהיה בר בבל, לימא ההוא דסליק לארעא דישראל, או לימא ההוא דנסיב אתתא. ונ"ל בס"ד, דאמרו בגמרא [לעיל כ"ב ע"א] על פסוק [דברים כ"ח ס"ה] ונתן ה' לך שם לב רגז, ההוא בבבל כתיב, נמצא הכעס מצוי באנשי בבל יותר, ובא ללמדך רבותא, דאע"ג שזה הוא מבבל, ויש לו לב רגז מצד קללות התוכחה, עם כל זה סבל הפתאות של אשתו ולא רגז:

שם למחר אמר לה בשלי גרויא, בשילת גרויא. קשא למה בזה לא אמר רתח, ובראשנה אמר רתח עלה. ונ"ל בס"ד בשלה לו תרין עדשין, ונשאר רעב, לכך רתח עלה, אך בזאת בשלה הרבה, והוא אכל ושבוע, ורק הרבוי הלך לאיבוד, או חילקו לעניים, ולא נגעה פתיאות שלה לעצמו ולבשרו, וכן בשאר דברים, לכך לא רתח אפילו כל דהוא:

שם תברת יתהון על רישיה. נראה מן השמים נתגלגל דבר זה, להודיע לאותו צדיק מקדם קדמתא, את דבר הקשה המעותד לבא עליו מן הורדוס שניקר את עיניו, שהם כשתי נרות המונחים בראש, כי דרכו יתברך לרמוז לצדיקים דברים המעותדים לבא עליהם, כמו שנאמר [עמוס ג' ז'] כי לא יעשה ה' אלקים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים:

ספר חתם סופר על מסכת נדריים דף סו/ב

אמרו עליו על בבא בן בוטא שהיה מתנדב אשם תלוי בכל יום חוץ מאחר יה"כ יום אחד אמר המעון הזה אילו היו מניחין לי הייתי מביא אלא אומרים לי המתן עד שתכנס לבית הספק. יש לפרש מה שאמרו עד שתכנס לבית הספק ע"פ מה שפירשתי בדרוש אחר מ"ט היה רוצה להביא גם אחר יה"כ ומה לשון המעון הזה. י"ל כן דברפ"ק דב"ב איתא שהרג הורדוס לחכמים ולא השאיר רק בבא בן בוטא ויהיב ליה עצה שיבנה בהמ"ק שהוא אורו של עולם לכפר מה שכבה אורו של עולם בהריגת החכמים. ופריך הש"ס היכי יהיב עצה להורדוס הא דניאל נענש על דיהיב עצה לנבוכדנצר שיתן צדקה. ותל' הש"ס שאני בהמ"ק דאי לא מלכא לא מתבניא. וא"נ שאני עבד דמחייב במצות עכ"פ. והנראה לע"ד לתל' הראשון דעבד כגוי א"כ חטא בבא אלא דמצות בנין בהמ"ק רבה היא ואי לא מלכא לא מתבניא וה"ל כמתענה בשבת שהיא מצוה גדולה ומ"מ חוזרים ונפרעים ממנו עונש עונג שבת ה"נ דכוותיה. נמצא לפ"ו בכל יום ויום ע"י הקרבת הקרבנות הוסיף זכות להורדוס וכל תוספת זכות להורדוס הוא תוספת עונש לבבא בן בוטא. ומכ"ש ביה"כ שזכות הורדוס רבה ע"י כפרתן של ישראל, ולעומת זה יתרבה עונש בבא בן בוטא ע"כ ביום א' אחר יוה"כ אמר המעון הזה, רוצה לומר במה שחטאתי במעון הזה משום כן אני רוצה להביא אשם תלוי היום. אלא שלא הניחוהו חבריו ואמרו המתן עד שתכנס לבית הספק דייקא, בבית שיהיה בו רק ספק חטא. אבל בבית הזה יש לך בו בודאי חטא ואין אשם תלוי מכפר על הודאות:

ובזה י"ל מה דאיתא בנדריים ספ"ט דההוא גברא דאמר לאתתיה אייתי לי תרין בוציני, אייתי ליה תרין שרגי, אמר לה תבר יתהון ארישא דבבא, הוה יתיב בבא בן בוטא אפתחא ודן דינא תברה יתהון ארישא דבבא בן בוטא ואמרה כך צוני בעלי, אמר לה את עשית רצון בעליך המקום יוציא ממך שני בנים כבבא בן בוטא. וצ"ע וכי מותרת אשה לבנות חכמים לעשות רצון בעלה, והיא ובעלה חייבים בכבוד חכמים. אבל האמת נראה שהיו מאשימים לבבא על שהשיא עצה להורדוס לבנות הבהמ"ק, וראה פלא כי כתיב מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים ובעו"ה מיום שנבנה בית שני ע"י רשיון כורש נסתמה הנבואה (כי חגי זכריה מלאכי נבאו בסוף גלות בבל והאריכו עוד ימים בתחילת בנין בית שני) ומיום שנבנה בנין המפואר ע"י הורדוס העבד אז נחלקו ב"ש וב"ה ונעשה תורה כאלפים תורות בעו"ה. והכל מפני שהיה יד עכו"ם באמצע. נמצא גרם בבא לכיבוי ב' המאורות נר תורה ונר עבודה. והיה סבור בבא שמשום כן ציוה הבעל לשבור ב' נרות על ראשו לבזותו על זה בשתי נרות שהוא כבה ב' נרות של עולם. ונראה אי היה נשאר עוד חכם אחד שיהיה לו לבבא לקבוע ישיבה עמו ולשאת ולתת בהלכה עמו לא הוה יהיב עצה להורדוס. אך באשר לא השאיר כ"א אותו לבדו. ומ"ש תוס' ריש ב"ב דגם בני בתירה נשארו, הם לא היו נחשבים בערכו לכלום, חזי דשכחו ולא ידעו אי פסח דוחה שבת (פסחים ס"ו ע"א). נמצא לא היה לא תורה ולא עבודה. ע"כ נכנס לתגר הזה. אבל אי

היה עוד אחד כמותו לא הוה יהיב עצה, וזה שאמר שני בנים כבבא יצאו ממך ואי יהיו שנים כבבא תו לא נצטרך לעצה נבערה שהורדוס יבנה הבהמ"ק:

מתי ולמה רבו מחלוקות בישראל

הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשניות כתב, וז"ל: "מה שאמרו משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכם רבתה מחלוקת בישראל, ענין זה מבואר, שכל שני אנשים בהיותם שוים בשכל ובעיון ובידיעת העקרים שיוציאו מהם הסברות לא תפל ביניהם מחלוקת בסברתם בשום פנים ואם נפלה תהיה מעוטה כמו שלא נמצא שנחלקו שמאי והלל אלא בהלכות יחידות וזה מפני שדעות שניהם היו קרובות זו לזו בכל מה שהוציאו בדרך סברא, והעקרים כמו כן הנתונים לזה כמו העקרים הנתונים לזה, אבל כאשר רפתה שקידת התלמידים על החכמה ונחלשה סברתם כנגד סברת הלל ושמאי רבותיהם נפלה מחלוקת ביניהם בעיון על דברים רבים שסברת כל אחד ואחד מהם היתה לפי שכלו ולפי מה שיש בידו מן העקרים ואין להאשימם בכל זאת שלא נכריח אנחנו לשני חכמים מתוכחים בעיון להתוכח בשכל יהושע ופנחס." כלומר, הרמב"ם תלה את רבוי המחלוקת ברפיתת שקידת תלמידי שמאי והלל. אך יש לעיון, האם יש סיבה אחרת, סיבה יותר סודית ויותר רוחנית למה רבתה המחלוקת בישראל.

בנין בית המקדש כתיקון חטא הריגת חכמים

עוד מצינו שבנין בהמ"ק נחשב כתיקון לעון הריגת חכמי התורה. עיין ב"ב (ד.) דאיתא: "וקם קטלינהו לכולהו רבנן, שבקיה לבבא בן בוטא למשקל עצה מניה וכו', [ולאחר זמן אמר:] אי הואי ידענא דזהרי רבנן כולי האי (בכבוד המלכות) לא הוה קטילנא להו השתא מאי תקנתיה דההוא גברא א"ל הוא כבה אורו של עולם דכתיב כי נר מצוה ותורה אור ילך ויעסוק באורו של עולם דכתיב ונהרו אליו כל הגוים איכא דאמרי הכי א"ל הוא סימא עינו של עולם דכתיב והיה אם מעיני העדה ילך ויתעסק בעינו של עולם דכתיב הנני מחלל את מקדשי גאון עוזכם מחמד עיניכם וכו'."

הרי שהורדוס הרג את כל החכמים חוץ מבבא בן בוטא, וכשרצה לעשות תשובה, בבא בן בוטא נתן עצה להורדוס לתקן ולשפץ את בהמ"ק. ומבואר שהתקון לעון הריגת חכמי התורה ולפחיתת לימוד התורה טמון הוא בשפוף ובנין בהמ"ק. דהיינו, שתיקון בהמ"ק יגרום לריבוי תלמוד תורה, וימלא את החלל בעולם התורה. ואלת"ה, למה נתן לו בבא בן בוטא עצה זו כדי לתקן את חטאו.

ובאמת, אף שמצא בבא בן בוטא לנכון להשיא עצה זו להורדוס לתקן את אשר עוות בהריגת החכמים, מ"מ לפי החת"ס, בבא בן בוטא טעה בפרט אחד. בנדרים (סו:) איתא: "ההוא בר בבל דסליק לארעא דישראל נסיב איתתא וכו', אמר לה זילי אייתי לי תרי בוציני, אזלת ואייתי ליה תרי שרגי, אמר לה זילי תברי יתהון על רישא דבבא, הוה יתיב בבא בן בוטא אבבא וקא דאין דינא, אזלת ותברת יתהון על רישיה, אמר לה מה הדין דעבדת, אמרה ליה כך ציוני בעלי, אמר את עשית רצון בעליך, המקום יוציא ממך שני בנים כבבא בן בוטא." וביאר החת"ס סופר (בחיידושי הש"ס שם) מעשה המוזר הזה, וז"ל: "האמת נראה שהיו מאשימים לבבא על שהשיא עצה להורדוס לבנות הבהמ"ק, וראה פלא כי כתיב כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים ובעו"ה מיום שנבנה בית שני ע"י רשיון כורש נסתמה הנבואה [כי חגי זכריה ומלאכי נבאו בסוף גלות בבל והאריכו עוד ימים בתחלת בית שני], ומיום שנבנה בנין המפואר ע"י הורדוס העבד אז נחלקו ב"ש וב"ה ונעשה תורה כאלפים תורות בעו"ה, והכל מפני שהיה יד עכו"ם באמצע, נמצא גרם בבא לכבות ב' המאורות נר תורה ונר עבודה, והיה סבור בבא שמשום כן צוה הבעל לשבור ב' נרות על ראשו לבזותו על זה בשתי נרות שהוא כבה ב' נרות של עולם."

ומדבריו של החת"ס סופר מבואר שבאמת בבא בן בוטא היה צודק, שבנין בהמ"ק גורם ופועל ריבוי בלימוד התורה. אכן, הוא "פלא" במה שבנין הבית ושיפוציה ע"י הורדוס גרם לירידה בנבואה ובלמוד התורה. והחת"ס סופר הסביר שבבא בן בוטא טעה בפרט חשוב, שכל זמן שיד עכו"ם מעורב בבנין הבית, יוצא קלקול במקום תיקון. והקלקול שנתהוה בבהמ"ק בהתערב בו יד עכו"ם, לא השפיע רק על אורו של נר העבודה, אלא גם אורו של נר התורה כהתה, ומזה נבעו כל מחלוקות ב"ש וב"ה, וכפי שהסביר. והרי הדברים מבוארים היטב לפי היסוד הנ"ל, שגם כח התורה הוא מבהמ"ק. ולפי החת"ס סופר יוצא לנו טעם רוחני למה רבתה מחלוקת בין תלמידי שמאי והלל.